

ΤΟ ΒΟΥΝΟ ΧΟΡΤΙΑΤΗΣ

Το όρος Χορτιάτη υψώνεται στα ανατολικά της πόλης Θεσσαλονίκης. Το προελληνικό θρακικό του όνομα είναι Κισσός. Το βουνό, όπως και ολόκληρη η περιοχή της Μυγδονίας στην οποία βρισκόταν, ανήκε στην αρχαία Θράκη μέχρι το δεύτερο μισό του 6^{ου} αι. π.Χ, πριν περιέλθει στα χέρια των Μακεδόνων.

Σύμφωνα με την παράδοση, το βουνό πήρε το όνομά του από το μυθικό βασιλιά των Θρακιωτών Κισσέα, ιδρυτή της ομώνυμης πόλης Κισσός. Κατά μια άλλη εκδοχή ονομάστηκε έτσι από τους πολλούς κισσούς που φύονται στις πλαγιές του. Υπάρχει και η άποψη ότι το βουνό οφείλει το όνομά του στη λατρεία του θεού Διονύσου, ο οποίος αποκαλούνταν και Κισσός ή Κισσεύς και είχε ως ιερό φυτό τον κισσό. Το όνομα αυτό διατηρήθηκε για αιώνες. Από την αρχή του 11^{ου} αιώνα, όμως, το βουνό αναφέρεται ως Χορταΐτης ή Χορτιάτης. Η προέλευση του νέου ονόματος δεν μπορεί να αποδοθεί κάπου με ασφάλεια.

Αρχαίοι και βυζαντινοί συγγραφείς κάνουν λόγο για την πλούσια φύση του βουνού, για τα άφθονα νερά και τις μικρές λίμνες, για την άγρια πανίδα που φιλοξενούσαν οι δασωμένες πλαγιές του και για τους οικισμούς τους. Ο Στράβων αναφέρει ότι η πόλη Κισσός αποτέλεσε ένα από τα είκοσι έξι "πολίχνια" που πήραν μέρος στο συνοικισμό που επέβαλε ο Κάσσανδρος για την ίδρυση της Θεσσαλονίκης το 316/5 π.Χ.

Στην κορυφή του βουνού, στα 1201 μέτρα, στη θέση όπου σήμερα βρίσκονται τα ραντάρ, σώζονταν τα υπολείμματα ενός αρχαίου περιβόλου, φρουρίου πιθανότατα, το οποίο επόπτευε από το στρατηγικό αυτό σημείο το Θερμαϊκό κόλπο και τη γύρω περιοχή. Στο εσωτερικό του υπήρχαν αρχιτεκτονικά λείψανα από κτίσματα των αρχαίων και των βυζαντινών χρόνων.

Κατά τη διάρκεια του Βυζαντίου, ο Χορτιάτης αριθμούσε ένα πλήθος μοναστηριών χτισμένων στις πλαγιές του με σημαντικότερο από αυτά τη μονή Χορταΐτου. Αποτελέσε σημαντικό κέντρο μοναχισμού, έτσι ώστε η περιοχή να χαρακτηρίζεται ως ένα «δεύτερο

Άγιον Όρος».

Το όμορφο φυσικό περιβάλλον του Χορτιάτη και τα μοναστήρια υπέστησαν μεγάλες καταστροφές κατά τη διάρκεια επιδρομών που δέχθηκε κατά καιρούς η Θεσσαλονίκη, με αποκορύφωμα την τουρκική κατάκτηση το 1430. Παρόλα αυτά, το βουνό αποτέλεσε θέρετρο των Τούρκων αξιωματούχων της πόλης, καθώς και των προκρίτων και άλλων επιφανών κατοίκων της καθ'όλη την περίοδο της τουρκοκρατίας. Η απελευθέρωση από τον τουρκικό ζυγό ήρθε το 1913. Στα χρόνια του Α΄

Παγκόσμιου Πολέμου, αγγλικές και γαλλικές δυνάμεις κατασκεύασαν δίκτυο σύνδεσης των πηγών του βουνού και διάνοιξαν τους δρόμους προς Πανόραμα, Αρδαμέρι και Άγιο Βασίλειο.

Κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ο Χορτιάτης έγινε κρυψώνας και ορμητήριο ανταρτών, πράγμα που κίνησε την εκδικητική μανία των Γερμανών Ναζί, με αποτέλεσμα το τραγικό γεγονός του Ολοκαυτώματος του Χορτιάτη. Στις 2 Σεπτεμβρίου του 1944, 149 αθώοι άνθρωποι, κάτοικοι του χωριού, εκτελέστηκαν ή κάηκαν ζωντανοί, ως αντίποινα για το θάνατο ενός Γερμανού χημικού από αντάρτες του ΕΛ.Α.Σ. σε μια συμπλοκή έξω από το χωριό.

Σήμερα η περιοχή του Χορτιάτη γνωρίζει μεγάλη οικιστική ανάπτυξη. Ένα στοίχημα που πρέπει να κερδηθεί είναι η ανάπτυξη αυτή να μη γίνεται σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο εξακολουθεί να είναι γενναιοδώρα πλούσιο και όμορφο σ' αυτόν τον τόπο.

ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΧΟΡΤΙΑΤΗΣ. (Ιστορία)

Στα ανατολικά της πόλης της Θεσσαλονίκης και σε υψόμετρο 500-600μ επάνω στο ομώνυμο βουνό βρίσκεται το χωριό Χορτιάτης. Το πότε ακριβώς χτίστηκε παραμένει άγνωστο. Αναφορές σε πηγές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο οικισμός δημιουργήθηκε

πριν την τουρκοκρατία, κατά τη βυζαντινή περίοδο. Είναι πολύ πιθανόν η ίδρυση του χωριού να σχετίζεται με τη φημισμένη μονή Χορταΐτου. Άνθρωποι που κατοικούσαν στους γύρω μικρούς συνοικισμούς, ίσως να συγκεντρώθηκαν σιγά-σιγά κοντά στο μεγάλο αυτό μοναστήρι και έτσι να σχηματίστηκε το χωριό που πήρε το όνομα του βουνού και του μοναστηριού.

Πηγές αναφέρουν ότι ο πληθυσμός του Χορτιάτη αποτελούνταν αμιγώς από Έλληνες Χριστιανούς, ακόμη και κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας. Το χωριό δεν κατοικήθηκε ποτέ από μουσουλμανικές ή άλλες μη ελληνικές οικογένειες. Η κύρια ενασχόληση των κατοίκων ήταν η γεωργία, η κτηνοτροφία και η υλοτομία. Ασχολούνταν επίσης και με την κατασκευή πάγου, τον οποίο μετέφεραν πάνω σε υποζύγια και τον πουλούσαν στη Θεσσαλονίκη μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '50.

Ο Χορτιάτης απελευθερώθηκε από τους Τούρκους στις 13 Ιανουαρίου του 1913.

Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αγγλικές και γαλλικές δυνάμεις που κατασκεύαζαν δρόμους στην περιοχή, στρατοπέδευαν έξω από το χωριό.

Στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, το βουνό του Χορτιάτη έγινε ορμητήριο διαφόρων αντιστασιακών ομάδων και κυρίως 31ου Συντάγματος

της Β΄ Μεραρχίας του ΕΛ.Α.Σ. Στις 2 Σεπτεμβρίου του 1944, στην είσοδο του χωριού κοντά στο Ρωμαϊκό Υδραγωγείο, ομάδα ανταρτών συγκρούστηκε με Γερμανούς στρατιωτικούς. Οι Γερμανοί συνόδευαν ένα φορτηγάκι της Υπηρεσίας Ύδρευσης, που είχε προορισμό τις πηγές της Αγίας Παρασκευής και αποστολή τη χλωρίωση του νερού. Κατά τη συμπλοκή σκοτώθηκε ένας υπάλληλος και ο Γερμανός χημικός. Ο ήχος των πυροβολισμών έφτασε μέχρι το χωριό. Πολλοί κάτοικοι τρομαγμένοι, ζητούν καταφύγιο στο βουνό. Μένουν πίσω κυρίως ηλικιωμένοι, γυναίκες και παιδιά. Οι Ναζί οργανώνουν αντίποινα.

Το απόγευμα της ίδιας μέρας καταφθάνει στο χωριό μια φάλαγγα με 32 οχήματα και επικεφαλής το λοχία Schubert. Οι Γερμανοί στρατιωτικοί και οι Έλληνες ταγματασφαλίτες που τους συνοδεύουν βασανίζουν και εκτελούν κατοίκους όλων των ηλικιών, ενώ άλλους τους κλείνουν σε ένα φούρνο (του Γκουραμάνη) και σε ένα σπίτι (του Νταμπούδη) και τους καίνε ζωντανούς. Τα σπίτια και το Δημοτικό σχολείο

παραδίνονται κι αυτά στις φλόγες. Σ' αυτό το Ολοκαύτωμα 149 άνθρωποι βρήκαν τραγικό θάνατο λίγες εβδομάδες πριν την απελευθέρωση της Ελλάδας.

Μετά την καταστροφή, πολλοί από τους επιζήσαντες εγκατέλειψαν το Χορτιάτη και μετακόμισαν στη Θεσσαλονίκη. Τα τελευταία όμως χρόνια παρατηρείται μια ραγδαία οικιστική ανάπτυξη. Ο πληθυσμός αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς, καθώς πολλοί ταλαιπωρημένοι κάτοικοι της πόλης επιλέγουν την ηρεμία και τη γαλήνη που προσφέρει αυτός ο τόπος με την ωραία φύση, το κλίμα που επιτρέπει ακόμη και τη διάκριση των εποχών και την πλούσια ιστορία που σηματοδοτείται από τα μνημεία του.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΤΙΑΤΗ

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟ

Στην είσοδο του χωριού Χορτιάτη σώζεται ένα μεγάλο τμήμα υδραγωγείου, μια υδατογέφυρα η οποία χρησίμευε για να μεταφέρει στη Θεσσαλονίκη τα νερά των πηγών του βουνού που συγκεντρώνονταν στο qanat της Αγίας Παρασκευής .

Το υδραγωγείο κατασκευάστηκε στα ρωμαϊκά χρόνια πιθανότατα το 2^ο αι.μχ. Δέχθηκε επισκευές και επεμβάσεις στα χρόνια του Βυζαντίου και της τουρκοκρατίας, γεγονός που υποδηλώνει πόσο σημαντικό ήταν αυτό το δημόσιο έργο για την περιοχή. Είναι κατασκευασμένο από λίθους και οριζόντιες πλίνθους.

Το υδραγωγείο κατευθύνονταν ΒΔ και κατέληγε στην Ακρόπολη. Το νερό του Χορτιάτη έμπαινε στην πόλη κι εκεί διανέμονταν σε λουτρά και δεξαμενές, από τις οποίες η πιο σημαντική ήταν εκείνη της Μονής Βλατάδων που ύδρευε μεγάλο μέρος της Θεσσαλονίκης.

Ένα μέρος της πόλης συνέχισε να υδρεύεται από τα νερά του Χορτιάτη μέχρι το 1975.

Η ΜΟΝΗ ΧΟΡΤΑΪΤΟΥ

Η Μονή ήταν το επιφανέστερο από το πλήθος των μοναστηριών που υπήρχαν στο βουνό του Χορτιάτη κατά τη βυζαντινή εποχή. Χρονολογείται πιθανότατα στον 11^ο αιώνα και ήταν αφιερωμένη στην Παναγία Θεοτόκο. Ιδρύθηκε από κάποιον αυτοκράτορα του Βυζαντίου, του οποίου η ταυτότητα μας είναι άγνωστη. Την εποχή της ακμής της η Μονή αριθμούσε διακόσιους μοναχούς, ενώ κατά διαστήματα φιλοξένησε αυτοκράτορες και αξιωματούχους του Βυζαντίου. Καταστράφηκε από τους Τούρκους περί το 1421-1422.

Η θέση του μοναστηριού τοποθετείται σήμερα από τους περισσότερους ερευνητές στην περιοχή του σημερινού 3^{ου} Γυμνασίου Χορτιάτη (πρώην πέτρινο δημοτικό σχολείο) και του γηπέδου μπάσκετ.

Τα λείψανα που σώζονται είναι τα υπολείμματα λιθόκτιστων τοίχων, που πρέπει να ανήκουν στον περίβολο του μοναστηριού, σε τμήμα του πύργου υδατόπτωσης ενός νερόμυλου, σε τμήμα μιας πύλης και σε δυο θολοσκέπαστες κατασκευές των οποίων η χρήση παραμένει άγνωστη. Αρχιτεκτονικά μέλη της βυζαντινής περιόδου βρίσκονται διάσπαρτα στην αυλή του πέτρινου σχολείου (όπου στεγάζεται τώρα το 3^ο Γυμνάσιο Χορτιάτη).

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

Ο ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος χρονολογείται στο 12^ο αιώνα. Η σπανιότητα του μνημείου έγκειται στο γεγονός ότι αποτελεί ένα δείγμα απλού ή νησιωτικού οκταγωνικού

ναού στην ηπειρωτική Ελλάδα. Αυτός ο τύπος ναού απαντάται στο νησιωτικό χώρο.

Οι τοίχοι του μνημείου είναι κατασκευασμένοι από πέτρες και πλίνθους τοποθετημένες σε ζώνες. Το εσωτερικό είναι γεμάτο με τοιχογραφίες, οι οποίες είναι ακόμα καλυμμένες κατά μεγάλο μέρος τους. Ο νάρθηκας και ο τρούλος του ναού έχουν καταρρεύσει. Η σημερινή εικόνα του είναι διαφορετική από αυτήν που είχε αρχικά.

Πιθανότητα ,ο ναός του Σωτήρος ήταν κοιμητηριακός ναός.

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ο Ναός του Αγίου Γεωργίου βρίσκεται σε απόσταση ελαχίστων μέτρων από το Βυζαντινό ναό της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος. Χτίστηκε το 1837. Ανήκει στον τύπο της ξυλόστεγης βασιλικής με τρία κλίτη. Στη δυτική όψη υπάρχει ανοιχτή ξύλινη στοά (χαγιάτι), χαρακτηριστικό στοιχείο της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής της Μακεδονίας.

Εξωτερικά οι τοίχοι του ναού παρουσιάζουν ενδιαφέρον, καθώς οι πέτρες ενώνονται μεταξύ τους με ανάγλυφους αρμούς. Στο μνημείο είναι ενσωματωμένα τμήματα από βυζαντινά γλυπτά και αρχιτεκτονικά μέλη σε δεύτερη χρήση. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης και οι λιθανάγλυφες πλάκες με διακόσμηση λαϊκού και θρησκευτικού χαρακτήρα, πάνω από τις οποίες υπάρχουν μαρμάρινα ανθρώπινα πορτρέτα.

Στο εσωτερικό της εκκλησίας σώζονται εικόνες του 19^{ου} αιώνα, φορητές εικόνες του 14^{ου} και 17^{ου}

αι. και άλλα κειμήλια. Στα νότια της εκκλησίας βρίσκονται το κωδωνοστάσιό της, που χτίστηκε το 1874.

ΟΙ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΙ

Περίπου 1.500 δυτικά από το κέντρο του χωριού, στο ψηλότερο σημείο ενός λόφου με καταπληκτική θέα στη Θεσσαλονίκη και τη γύρω περιοχή, βρίσκονται τα ερείπια δύο ανεμόμυλων. Κατασκευάστηκαν από πέτρα πιθανόν στα τέλη του 18^{ου} αι. Λειτούργησαν για έναν αιώνα και μετά εγκαταλείφθηκαν. Τα μνημεία αυτά είναι μοναδικά στο είδος τους στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης.

ΤΑ QANAT

Τα qanat είναι ένα σύστημα υπόγειων αγωγών, γνωστό εδώ και 2.600 χρόνια. Ο όρος qanat είναι αραβικός. Με αυτή τη μέθοδο ύδρευσης υδρομαστεύεται ο υπόγειος υδροφόρος ορίζοντας, ενώ το νερό βγαίνει στην επιφάνεια με την αξιοποίηση της φυσικής κλίσης. Τέτοια qanat μπορεί να δει κανείς σε διάφορα σημεία του βουνού. Το μεγαλύτερο βρίσκεται κοντά στο παρεκκλήσι της Αγίας Παρασκευής. Καλύπτει έκταση 60 περίπου τετραγωνικών μέτρων. Επισκευάστηκε από το Μουράτ το Β' το 15^ο αι. και ανακαινίσθηκε από το Δήμο Θεσσαλονίκης το 1918. Από το qanat της Αγίας Παρασκευής το νερό των πηγών του Χορτιάτη διοχετεύονταν προς τη Θεσσαλονίκη περνώντας πάνω από την υδατογέφυρα στην είσοδο του χωριού.

Τσαρή Αθανασία- Φιλολόγος του 3^{ου} Γυμνασίου Χορτιάτη

Βιβλιογραφία 1) «Τα μνημεία του Χορτιάτη» Μ. Μανωλεδάκη

Η πόλη μας

Written by Administrator

Sunday, 03 January 2010 16:21 - Last Updated Thursday, 29 April 2010 11:34

2) *«Από τον Κισσό στο Χορτιάτη» Μ. Μανωλεδάκη*